

Kulturhistorisk beskrivning av Våxtorp socken

Trakten kring Våxtorp innehåller få registrerade fornlämningar. Oavsett vilken tidsperiod som studeras har området inte haft samma attraktionskraft som de mer kustnära regionerna.

Kanske mest frapperande är den ringa mängd stenåldersboplatser då Stensån och dess mindre biflöden borde ha haft en större dragningskraft, åtminstone för den nomadiserade människorna under jägarstenåldern. I trakterna av Menlösa förekommer några enstaka lokaler utmed Utterbäcken och Menlösabäcken. Fynden är dock av allmän karaktär och kan inte härledas till någon specifik period utan de kan i realiteten vara från såväl jägar- som bondestenålder.

Antingen speglar det arkeologiska källmaterialet ett faktiskt förhållande eller så kan det också bero på bristande inventeringar. Men det finns likväl intressanta stenåldersfynd från Våxtorp. År 1933 uppmärksammades myndigheterna om en stenåldersgrav i samhällets östra utkant. Enligt uppgift skall det ha varit en stenkista från bondestenålderns sista fas. Det enda som fanns i kistan var en mindre mängd brända ben men de fynd man tidigare gjort på platsen (1 flintdolk och 1 skafthålsyx) har kunnat datera graven.

Bronsåldern ger sig tillkänna via den enda gravhög som finns i samhällets närhet. Idag är högen knappt en meter hög men den har varit betydligt högre och orsaken går att finna i att man så sent som vid början av 1900-talet odlade och plöjde uppe på den flacka högen. Såväl norr som öster om samhället finns fler gravar som visar på människans närvaro för cirka 3 000 år sedan. Två gravar har legat i anslutning till golfbanan men är numera bortschaktade medan ytterligare tre gravar är belägna strax söder om Skråmered. Åldern på dessa är mer svårbedömd då gravformen (så kallade stensättningar) förekommer under såväl bronsålder som en bit in i järnåldern.

I Menlösa har man funnit lämningar efter en vikingatida grav. Graven upptäcktes för mer än 80 år sedan och fynden samlades in av markägarens son. Det mest spektakulära fyndet utgjordes av ett treflikigt spänne av brons men det fanns även fragment av ett keramikkrärl samt brända ben. Allt detta vilade på en väl lagd stenpackning, några decimeter under mark. I Skråmered och i direkt anslutning till Smedjeån samt vid Egla finns några block med sliprännor. Funktionen har varit och är fortfarande omdiskuterade och egentligen har man fortfarande inte någon klar bild av dess funktion. Det minst sannolika är dock att de skall ha utnyttjats för att slipa svärd eller andra större skärande redskap eller vapen. Likaledes är dateringen okänd och i nuläget finns inga belägg som understryker ett förhistoriskt ursprung. I anslutning till Vallen och på näset mellan Stegasjön och Storsjön skall det ha funnits en avrättningsplats. Enligt traditionen har vattennivån varit högre i sjöarna vilket haft som följd att avrättningsplatsen har legat på en ö i de sammanflutna sjöarna.

Den historiska utvecklingen av byn skiljer sig betydligt från vad som är känt från andra platser i Halland. Under normala omständigheter har kyrkan varit belägen i direkt anslutning till bebyggelsen men i Våxtorp har de varit skilda åt. Istället låg gårdarna väl samlade en kilometer sydost om kyrkan. Av äldre kartor har det också varit liktydigt med det stora vägskälet där vägarna från Laholm, Örkellunga, Hishult och Hasslöv möttes.